

LUTHERSK KIRKETIDENDE

TEMANUMMER: TERROR I GUDS NAVN

INNHOLD

Når terroren blir kristen / Terror i Guds navn / En kristen korsfarer? / Historiske og konstruerte korsfarere / En vond dag – som gir håp / Fra bispedømmerådene og Kirkedepartementet

SØNDAGSTEKSTEN

Høsttakkefest – Elin Lunde

19. søndag etter pinse – Even Borch

Bots- og bededag – Martin Hunsager

Også den kristne tradisjon inneholder elementer som kan utnyttes i en voldelig retning.

Når terroren blir kristen

De forferdelige hendelsene 22. juli utfordrer kirken på mange plan. Den første utfordring som melder seg, er å være et sted for sorgen og ta vare på dem som sørger. Gjennom et om-

fattende arbeid med åpne kirker, gudstjenester og begravelser har Den norske kirke trådt til på en måte som mange har satt pris på. Denne siden av tragedien gir lærdom for hvordan

kirken skal opptre i det offentlige sorgarbeid, herunder en nødvendig diskusjon om hvordan man skal være tydelig til stede i det offentlige rom uten samtidig å monopolisere det.

Men katastrofen utfordrer også kirken på andre områder, ikke minst når det gjelder forholdet mellom religion og vold. I kjølvannet av 11. september 2001 har søkelyset i stor grad vært rettet mot islam, og muslimer verden over har måttet svare for sitt forhold til voldelig islamisme. Fra kristent hold har man i noen tilfelle forsøkt å utnytte denne situasjonen ved å framstille seg som en mer fredelig religion enn islam.

Hendelsene 22. juli har vært en påminnelse om at også den kristne tradisjon inneholder elementer som kan utnyttes i en voldelig retning. Gjennom kirkens historie finnes det en rekke eksempler på at voldsutøvelse og terror er blitt gitt en teologisk og kristen legitimering. I debatten mellom religion og vold kan ikke kirken opptre som en tilbakelemt kommentator, men må også stille selvkritiske spørsmål.

Selv om terroristen på ingen måte kan oppfattes som noen genuin representant for kirken eller kristen tro, er det like fullt et faktum at han søkte å rettferdiggjøre sine onde handlinger gjennom henvisninger til elementer fra kristen tradisjon. Ikke minst spilte korsfarertradisjonen – med rette eller urette – en viktig del for hans forvirrede ideer. Utfordringen for kirken blir her å tale tydelig om hvordan man oppfatter disse sidene ved sin tradisjon. Ikke minst handler det om forsiktighet med å benytte metaforer med voldelig eller krigersk innhold, selv om de er fullstendig ikke-voldelig ment. På bakgrunn av det bibelske evangelium er det nødvendig å understreke kristentroens ikke-voldelige og fredelige karakter. Å fremme troen eller beskytte dens interesser med vold og tvang er i strid med det dypeste innhold i troen selv.

Et utgangspunkt for vold – også den som skjer i religionens navn – er gjerne frykten for den som er eller tror annerledes. Det beste botemiddel mot en slik frykt er å bli kjent med de som er eller tror annerledes, og å vise at vi kan tolerere og leve med hverandre. I tiden som kommer blir derfor dialog og samarbeid mellom religioner og livssyn enda viktigere enn før. Rett praktisert er dialog og samarbeid ingen trussel mot egen identitet og egenart, snarere tvert imot.

Til dette nummeret av Luthersk Kirketidende har vi invitert tre skribenter som ganske tidlig etter 22. juli publiserte bidrag til dette temafeltet. Alle tre svarte positivt på å bearbeide sine tekster med tanke på LK. På hver sin måte

Kirken kan ikke opptre som en tilbakelemt kommentator, men må også stille selvkritiske spørsmål.

drøfter *Anne Hege Grung* og *Jan Opsal* de utfordringer til kristen selvforståelse og praksis som 22. juli reiser. *Eivor Andersen Oftestad*, som har forsket på korsfarertiden i forbindelse med sin doktor-

avhandling i kirkehistorie, bidrar i sin artikkel til å nyansere bildet av korsfarertradisjonen og av de ulike tolkninger av den.

Behovet for gode interreligiøse relasjoner i en pluralistisk tid kom også til uttrykk i en mye omtalt begravelse der et av ofrene fra Utøya ble gravlagt både med kristne og muslimske ritualer. Til sist blant artiklene i dette nummeret har vi derfor bedt sokneprest på Nesodden, *Anne Marit Tronvik* om å dele sine refleksjoner og erfaringer fra denne hendelsen. Det er grunn til å slutte seg til hennes ønske om at slike vonde dager samtidig kan gi oss håp om at det kan vokse frem et nytt fellesskap med åpenhet og respekt på tvers av ulike skillelinjer.

HARALD HEGSTAD
harald.hegstad@mf.no

Terror i Guds navn

AV ANNE HEGE GRUNG, TEOLOG OG PREST, MEDLEM AV KONTAKTGRUPPA FOR MELLOM-KIRKELIG RÅD OG ISLAMSK RÅD NORGE OG FORSKER VED UNIVERSITETET I OSLO

En uke før den 11. september 2001 publiserte den amerikanske religionsforskeren Mark Juergensmeyer boka *Terror in the Mind of God*. Etter terrorangrepene mot New York og Washington D.C. søkte mennesker etter forklaringer, og boka ble en bestselger i USA. Bak denne interessen ligger det spørsmål som disse: Hvordan tenker terrorister som mener at de handler i Guds navn? Hva er deres syn på Gud, på andre mennesker og på verden? Juergensmeyer analyserer verdensbildet til terrorister, og motivasjoner bak terrorhandlingene der han inkluderer et bakteppe fra ulike religiøse tradisjoner. Kristendom, jødedom og islam, men også sikhisme, hinduisme og buddhisme, er alle representert i boka. Boka anbefales herved.

Terrorangrepet mot regjeringskvartalet og massakren på Utøya den 22. juli ble også ledsaget av skriftlig redegjørelse på hundrevis av sider, skrevet av gjerningsmannen selv. Her begrunner han sine handlinger blant annet ved å trekke fram elementer fra den kristne tradisjonen. Korstogsideologi og generelt hat mot islam og muslimer er det mest framtrepende. Hat mot kvinner, antifeminisme og hat mot Arbeidspartiet er også viktige bestanddeler i terroristens ideologi. Her finner han også ulike typer legitimering i deler av den kristne tradisjonen.

Hvordan skal vi tolke dette? Bør nå Den norske Kirke og alle Norges kristne menigheter nå ta offentlig avstand fra terror begått i

kristendommens navn? Det kan godt hende, i alle fall dersom vi skal praktisere et slags rettferdighetsprinsipp. Hvis gjerningspersonen hadde vært en erklært muslim, ville dette kravet vært stilt til de muslimske miljøene i Norge. De fleste i Norge vil nok ikke generalisere på den samme måten når det gjelder en erklært kristen terrorist, som i dette tilfellet. Likevel er handlingene klebet til den kristne tradisjonen på en måte som gjør at kristne fellesskap bør ta opp spørsmålet om hvordan kristne i Norge oppfatter og snakker om mennesker med et annet tros- og livssyn. Vi som opplever at vår religiøse tradisjon blir anvendt som et morderisk våpen, har en egeninteresse av å skape et tydelig skille mellom det som er vår tro, og det som blir artikulert som terroristens tro, i dette tilfelle av gjerningsmannen selv. Dette gjør at kristne fellesskap nå bør ta opp spørsmålet om hvordan kristne i Norge oppfatter og snakker om mennesker med et annet tros- og livssyn

Juergensmeyer skriver at religiøse mennesker som griper til ekstrem vold og terrorisme, ofte tolker verden som en slagmark. Slik de vurderer situasjonen, pågår det en kosmisk krig der deres identitet – ofte utelukkende religiøst tolket – er truet. Kampen mot denne antatte trusselen er hevet over alminnelige hensyn og dagligliv, over alt det menneskelige. En kosmisk krig er videre en krig som blir definert som absolutt. De personer eller grupper som blir definert som fienden, kan man ikke forhandle eller slutte fred med; de må

"forsvinne". Man vinner en kosmisk krig først når den definerte fienden er utryddet. Den religiøse retorikken bak en slik tankegang er ofte blandet sammen med politiske ideologier. Det er flere eksempler på at kristne terrorister i USA har tenkt slik og brukt kristendommen som motivasjon for terrorhandlinger og drap, gjerne sammen med en høyreekstrem ideologi. Eksempel på dette er Oklahoma-bomberen, Timothy McVeigh, og personer som har gått til voldelige angrep på abortklinikker, der menneskier er blitt drept.

En krig eller en konflikt er uløselig så lenge den framstår som kosmisk. For å inkludere en kosmisk dimensjon i en konflikt blir religiøs retorikk som regel tatt i bruk. Den eneste løsningen på en slik krig er å få de(n) krigende part(er) til å omdefinere konflikten, slik at den ikke lenger defineres som kosmisk. I mange tilfeller betyr dette å frata terrorhandlingene og voldshandlingene en religiøs dimensjon og få fram konfliktens andre elementer som det ofte går an å forhandle om: ulike typer interessekonflikter, rettferdighetsproblematikk. Å nedtone religionens betydning i en slik sammenheng kan fungere konfliktdependende, fordi det nedtoner det "kosmiske" elementet i konflikten. Fienden menneskeligjøres, og elementene i konflikten fratras sin religiøse ideologiske overbygning.

Hva betyr dette for vår tolkning av det som nå har skjedd i Oslo og på Utøya? Hva bør vi gjøre, og hvordan skal vi nå snakke om og med hverandre på tvers av tros- og livssynsgrenser? Når de fleste av oss nå så smått kommer oss videre fra det mest akutte sjokket og sorgen, må vi ta fatt på disse spørsmålene. Kirken har siden terrorangrepene vist sin styrke som et omsorgsfullt og trøstende fellesskap. Kirken er også et fortolkende fellesskap der erfaringer bearbejdes og analyseres i lys av tro og kristen teologi. Her ligger kanskje vår viktigste oppgave framover. Jeg vil peke på tre områder der kirken har viktige tolkningsoppgaver:

For det første har denne tragedien lært oss at det som er felles, er viktigere enn det som skiller oss. Vi har opplevd det i praksis gjennom å sørge sammen over de drepte, gjennom rosetog og gjennom et samhold på tvers av tros- og livssyn, som skaper håp og framtidstro. Dette betyr at de aller fleste men-

nesker i Norge på det konkrete planet faktisk handler i skarp kontrast til terroristens forvrengte verdensbilde: Vi lever ikke i en kosmisk krig; vi lever alminnelige hverdagsliv der vi ønsker å ta vare på hverandre når det virkelig gjelder. Dette er en viktig kollektiv erfaring, også for kirken. Den kan legge grunnlaget for en dialogisk tolkningsrefleks slik at vi også framover inkluderer en fellesskapshorisont på tvers av tros- og livssynsgrenser i det vi sier – og i det vi gjør.

For det andre bør vi øve oss på å avstå fra religiøst motiverte nullsumspill om identitet. Det betyr å innse at det ikke er en trussel mot min identitet som kristen at min venn eller nabo er muslim. For de religiøse organisasjonene, inkludert kirken, betyr det å avstå fra aggressiv triumfalisme og hatefull tale på troens vegne. For noen kan hatefull tale om andre troende lede dem mot tanken om at disse må "forsvinne". Dette kan føre til vold. I kirken bør vi også være varsomme med å bruke krigsmetaforikk i forkynnelsen. Dette vil i tiden framover bli tolket på en annen måte enn før. Når det gjelder eksplisitt tale om for eksempel muslimer som en kollektiv trussel bør dette – både i lys av våre erfaringer i det siste og i lys av et kristent menneskesyn – ikke forekomme. I stedet bør man vie oppmerksomhet til at kirken i snart tjue år gjennom kontaktgruppa for Islamsk Råd Norge og Mellomkirkelig råd har arbeidet sammen som venner og dialogpartnere. Mange menigheter og bispedømmer har også vært involvert i langvarig interreligiøs dialogarbeid. Søk på nettet, og finn sterke og gode fortellinger, teologiske fagartikler og debattinnlegg! Dialogarbeid når ikke ofte til avisens forsider, men det betyr ikke at det ikke eksisterer. Kunnskap, erfaringer og ressurser på dette feltet finnes allerede i kirken.

For det tredje må vi fortsette å snakke sammen på tvers av tros- og livssynsgrenser både i organiserte og i spontane former. Vi vil være uenige og kanskje diskutere heftig. Vi trenger både en samlende dialog og samtaler som er mer konfronterende. En dialogisk samtale kan romme begge deler. Å snakke sammen og å kritisere hverandre er en bærebjelke i demokratiet, men også et avgjørende element i et konstruktivt menneskesyn. Å diskutere med dem man er uenige med, på en anstendig måte

handler om å ta både den andre og seg selv på alvor. Dette er det motsatte av fiendskap og hat. I vår teologi har vi tilgang til rike ressurser for å kunne håndtere mangfold og til å bli en kirke som ikke bare forholder seg til sine egne medlemmer, men som arbeider for likeverd og menneskerettigheter for alle. Det gjelder bare å ta disse ressursene enda mer i bruk.

Å skape et samfunn som er integrert i den forstand at alle de ulike delene av det står i en relasjon til hverandre, kan innebære både kon-

flikt og friksjon. Det er ikke dette som er farlig. Det avgjørende er at vi ikke skal akseptere ord eller holdninger med et budskap som innebærer å utrydde motstandere, eller retorikk som hevder at muslimer skal "forsvinne" fra Norge. Vi skal bære fram en annen tolkning av verden, mennesker og Gud.

Artikkelen er en utvidet versjon av kronikk publisert i VG 7. august 2011.

En kristen korsfarer?

AV JAN OPSAL, DOSENT I RELIGIONSVITENSKAP VED MISJONSHØGSKOLEN

Anders Behring Breivik har drept 77 mennesker og skadet mange andre på mange måter. Han omtaler selv handlingene som grusomme, men nødvendige og mener at han ikke skal straffes for dem. Breivik selv beskriver sin egen kamp som en forsvarskamp der han kjemper på kristendommens vegne mot påvirkning fra islam og marxisme. Han omtaler seg selv som en konservativ kristen og som tempelridder. Han brukte tempelridderens kors nærmest som sin logo på forsiden av manifestet han publiserte på internett like før terroraksjonene.

Mange av reaksjonene i ukene etter 22. juli har vært preget av at Breiviks handlinger er blitt framstilt som ubegripelige. Men i tiden mens terrorhandlingene var under planlegging, oppsøkte Breivik selv miljøer som han av ulike grunner betraktet som interessante i forhold til hans eget prosjekt. Flere av disse miljøene har i ettertid insistert på at det ikke er noen forbindelse mellom dem selv, deres ideologi og praksis på den ene siden og det Breivik har tenkt og gjort på den andre siden. Breivik er på ulike måter blitt umenneskeligjort og fram-

stilt som et monster. Men er Breiviks handlinger uten en indre logikk?

Bak de opplysningene vi har fått, kan vi tvert imot ane konturene av en uhyggelig logikk bak Breiviks handlinger. Han har definert seg selv som en ny type kristen korsfarer som kjemper en kamp som er grusom, men nødvendig. I dette perspektivet blir hans handlinger logiske ut fra de premissene han selv opererer ut fra. Mange forsøker å gjøre terrorhandlingene ubegripelige, og diskusjonen om Breivik er strafferettslig tilregnelig er allerede kommet i gang. Uten å foregripe denne må det likevel være mulig å se litt nærmere på noen av de historiske, språklige og visuelle symboler som Breivik har tatt i bruk.

De første korstogene var basert på en ideologi om hellig vold, som var blitt utviklet fra 500-tallet i den kristne kirken. Tanken var at volden i seg selv var etisk nøytral; den fikk sin etiske kvalitet fra formålet med voldsutøvelsen. Forestillingen om at hensikten helliger midlet, var sentral i denne tenkningen. Dersom hensikten var å fremme eller beskytte Guds rike, kunne ethvert middel brukes for å fremme dette

målet. Når denne tanken føres ut i sin ytterste konsekvens, innebærer den at en drapsmann kan drepe på Guds vegne.

Korstogene startet med kamppropet: "Gud vil det!" Korsfarerne kunne gi uttrykk for at de som soldater var Guds tjenere. Raymon av Aguilar var vitne til korsfarernes erobring av Jerusalem i 1099 og skildret hauger av hoder, hender og føtter overalt i gatene og på plassene i byen, som nå var "dekket med bespotternes blod," før han konkluderte med utbruddet: "For en passende straff!" Dersom det er Gud som straffer, blir korsfarerne uskyldige redskaper som til og med kan juble for at Guds gjerning blir utført. Det skjedde i Jerusalem for over 900 år siden, og overlevende forteller at Breivik kom med jubel- og seiersrop mens han skjøt og drepte leirdeltakerne på Utøya.

De første korsfarere så på seg selv som guddommelige instrumenter for å straffe muslimer og andre i Midtøsten. Breivik beskriver seg selv som en ny type korsfarer som kjemper en nødvendig kamp mot marxisme og islamisering. Marxisme og islam fortøner seg for mange som to svært ulike fenomener, men i Breiviks verden er kamp mot marxisme og kamp mot islam to sider av samme sak.

Hvorfor valgte så Breivik ut Arbeidernes Ungdomsfylking (AUF) og deres sommerleir på Utøya som hovedmål for sin straffeaksjon? Ut fra Breiviks tenking er det et logisk svar på dette også. AUF er den radikale ungdomsbevegelsen til det viktigste partiet i regjeringen. Breivik mener at her får marxismen en mulighet til politisk innflytelse i Norge, sterkere enn gjennom andre grupper lengre ut på den politiske venstresiden. Samtidig har også AUF kjempet for prinsipper som religionsfrihet og toleranse mellom ulike grupper i det flerkulturelle samfunnet. Dermed kan Breivik framstille skuddene mot arbeiderbevegelsens ungdomspolitikere på Utøya som en forsvarshandling for å beskytte samfunnet mot samtidens to mest truende farer, marxismen og islam.

På dette punktet tenker Breivik bemerkelsesverdige likt moderne islamistiske terrorideologer, som den egyptiske Sayyid Qutb (d. 1966) og andre. De mener også at den største trusselen kommer fra dem som slipper de destruktive kreftene inn i samfunnet; følgelig

blir terroren ofte rettet mot egne landsmenn som åpner for de ideene som de radikale islamistene kjemper mot. De islamistiske terrorideologene bruker også ofte en forsvarsretorikk: Det islamske samfunnet regnes å være under angrep og må forsvares med alle midler. Slik kan også islamistiske terrorideologer framstille grusomme handlinger som nødvendige, slik Breivik nettopp har gjort.

Breivik synes også å ha et annet trekk felles med de islamistiske terrorideologene, nemlig det å avhumanisere sine motstandere. Bare dersom motstanderen mangler eller har liten menneskelig verdi, blir det mulig å forstå at terrorangrepene i Oklahoma, New York, Madrid, London, Oslo og Utøya kynisk kunne planlegges og gjennomføres med store antall døde som følge. De overlevendes fortellinger om Breiviks handlinger på Utøya reiser spørsmålet om hva slags menneskesyn som kan forenes med en slik atferd.

Når Breivik benytter språklige og visuelle symboler fra kristendommens historie, som korstog og kors, identifiserer han sin kamp som en kristen kamp. Mange kommentatorer har sett på dette som en så uhyrlig forestilling at den ikke er verd å ta alvorlig, og bare summarisk sett bort fra Breiviks selvforståelse som kristen. Breiviks kristne selvangivelse har mange sider, men det handler tross alt om en person som etter det som er kommet fram, selv valgte dåp som tenårings, og som har uttrykt konkrete synspunkter på kirken og dens rolle i samtiden. Breiviks handlinger og utsagn reflekterer et bevissthetsnivå som er godt over snittet for folkekirken, og hadde han med dette utgangspunktet utført noe som alle syntes godt om, ville kirken trykket ham til sitt bryst. Når han nå har utført avskyelige og uakseptable handlinger som han selv betrakter som et forsvar for kristendommen, bør dette utløse noen refleksjoner og prosesser som går dypere.

Jeg mener at det er et feilgrep å gjøre det kristne oppgjøret med Breiviks ideologi så lettvinnt som enkelte har gjort. Siden terrorangrepene 11. september har muslimer stadig blitt utfordret til å begrunne hvorfor slike terrorhandling er begått i islams navn likevel ikke er legitime ut fra islam. Den samme utfordringen bør kristne samfunn og ledere ta

opp etter disse terrorhandlingene som er begått i kristendommens navn.

Breiviks terrorhandlinger kan ses i forlengelsen av kristne serberes massakre minst 8000 bosniske muslimer i og ved Srebrenica i juli 1995. Radovan Karadzic og andre serbiske ledere har brukt en retorikk som ligger nær opp til Breiviks; de førte en hellig forsvarskrig mot islamisering av området og ser seg derfor ikke skyldige i noen forbrytelse. Selv fikk jeg som medlem av en delegasjon utsendt fra Mellomkirkelig råd for Den norske kirke og Islams Råd Norge møte overlevende og pårørende i Srebrenica høsten 2010. De sterke inntrykkene fra Srebrenica utløste et behov i gruppen for å si noe sammen i vår norske kontekst om farene ved religiøs ekstremisme. Dette arbeidet var påbegynt før sommeren og ble uhyggelig aktualisert 22. juli av Anders Behring Breivik.

Den norske kirkes ledere og menigheter bør på denne bakgrunnen ta på alvor utfordringen om å ta konkret og grundig stilling til gjerningsmannens referanser til sin kristne identitet og ideologi. Denne utfordringen retter jeg både til de kirkelige rådene, til biskopene og til de teologiske fakultetene, men også til prester og menighetsråd. Det handler om en utfordring til et oppgjør som bør skje på alle plan innen kirken. Samtaler om disse spørsmålene bør føres i den enkelte menighet på måter som utvikler selvkritisk refleksjon med tanke på hvilket språk vi bruker når vi snakker

om "den andre" i våre egne rom, og hvilke holdninger vi kan komme til å fostre og legitimere med vår egen språkbruk. Noen aktører har sett dette behovet og uttrykt vilje til å gå inn i en selvkritisk prosess; andre har ikke. Derfor er det spennende å se om et slikt oppgjør vil komme innen kirken, og hvilken form det vil få.

Et slikt konkret og grundig oppgjør er viktig av minst fire grunner. For det første er muslimske ledere stadig blitt avkrevd slike oppgjør i forhold til islamistisk motivert terrorisme, og kristne ledere bør derfor ta et oppgjør med korsfarermotivet, ikke bare der det benyttes for å legitimere terrorhandlinger. For det andre er det skremmende mange kristne som benytter en lignende retorikk som Breivik gjorde. For min egen del har jeg stadig registrert slike synspunkter som Breivik har gitt uttrykk for, på ulike nettsteder. For det tredje bør et slikt oppgjør føre til at ingen kristne miljøer får lov til å være så grumsete at det er mulig å utvikle og opprettholde en hatefull tenkning om andre, som kan legitimere noen slags bruk av vold. For det fjerde tilsier terrorhandlingenes omfang at Breiviks ideologi bør bli grundig analysert og evaluert, ikke så mye for hans egen skyld som for hans ofres skyld.

Teksten bygger på en artikkel trykket i Stavanger Aftenblad 26.07.11 med tittelen "En ny type korsfarer?"

Historiske og konstruerte korsfarere

Et innspill til historien om korstogene og forholdet mellom vesten og islam

AV EIVOR ANDERSEN OFTESTAD, POST DOC VED DET TEOLOGISKE FAKULTET, UNIVERSITETET I OSLO

Etter terroren 22. juli er det rimelig å reflektere over hvordan miljøer og enkeltpersoner bruker historien for å legitimere sine handlinger. Selv om man eventuelt definerer drapsmannen som gal eller ond, betyr ikke det at han er oppstått i et vakuum og dermed er irrelevant i forhold til en offentlig diskusjon. Hans såkalte manifest er kaotisk og fortjener ingen oppmerksomhet. Samtidig er det er mulig å kommentere noen av de forklaringsmodellene det drar veksler på, fordi de verserer i et langt videre rom. Middelalderens kortogsbevegelse er en av disse. Siden *Al Qaidas* angrep 11. september 2001 har den figurert som en av forklaringsmodellene for forholdet mellom vestlig-kristen og arabisk-muslimsk kulturkontekst.

Korstogsretorikk møter vi særlig i islamistiske kretser hvor all vestlig økonomisk, politisk og militær offensiv blir forklart som fortsettelsen av de kristnes korstog. Men ikke minst gjennom marerittet 22. juli er vi blitt klar over at ikke bare islamister identifiserer seg i forhold til noe de oppfatter som et globalt jihad mot kristne korsfarere. På begge sider blir historien misbrukt til å befeste en kontinuerlig konflikt mellom Vesten og islam. Selv om mange av mytene om korstogene historisk sett ikke holder mål, må de tas på alvor fordi de

inneholder en retorikk som misbrukes til å legitimere ondskap. I Breiviks manifest er den påståtte sammenhengen mellom middelalderens korstog og en moderne aktualitet tatt ut i det absurde som en retorisk rekonstruksjon av historien. Han valgte 22. juli fordi det var datoen for etableringen av det latinske kongedømmet i Jerusalem i 1099, og definerte sin krig til å vare til nettopp 2083, fordi det korresponderte med 400-årsjubileet for slaget ved Wien i 1683, et slag som avverget videre ottomansk ekspansjon i Europa.

I fordømmelsen av Breiviks handlinger har vi også hørt en fordømmelse av korstogene som ”den mørkeste plett i vår kristne tradisjon” og lignende. Er slike moralske vurderinger av fortiden et relevant perspektiv for å gå inn i forholdet mellom islamsk og kristen kultur? Denne artikkelen søker ikke å rettferdiggjøre middelalderens korstog, men peker på at fortiden ikke bør brukes til å løfte konflikter ut av den historisk konkrete nåtid. For å møte nåtidens utfordringer trengs derimot kunnskap om fortiden og de tradisjoner vi selv er en del av. Som et bidrag til dette vil jeg i denne artikkelen se på hvordan bruken av korstogene forholder seg til historieskrivningen om korstogene.

Historieskrivningen om korstogene

Selv om historikere insisterer på at korstogene tilhører middelalderen og som sådan ikke kan gå inn i noen ny fase, er det derimot mulig at historieskrivningen om, og bruken av, korstogene kanskje har fått en ny fase. Middelalderhistorikeren Giles Constable deler sin historiografi over korstogene i tre. Den tredje fasen er den akademiske forskningen – som man selv sagt kan håpe er en konstant søken etter forståelse basert på de foreliggende historiske kildene.

Imidlertid ser det ut til at en fjerde fase opptrer parallelt, en fase som ikke er basert på akademisk kildegranskning, men på en konstruert identitet som spar både kosmiske fortolkninger og legitimering ut av historien, noe som for så vidt kan minne om en førmoderne identitetsforståelse. Denne type identitet bygges opp ikke minst på internett hvor den med et tastetrykk fremstår som global og uten forpliktelse i den virkelige mellommenneskelige verden.

Giles Constable peker på tre faser i historieskrivningens historie med ulik innstilling til korstogene: 1) fra korstogenes begynnelse på 1000-tallet frem mot 1571 og slaget ved Lepanto, 2) opplysningstiden, 16–1700-tallet og 3) fra 1800-tallet til i dag. Fremstillingen av korstogene i den første fasen er naturlig nok preget av *aktualitet*. Den muslimske verden var en overlegen og militær trussel, og forsvar og gjenerobring fremsto som presserende etter den islamske erobringen av to tredjedeler av kristent territorium. Kristenheten ble forstått som en enhet, og angrep også på østlige kristne var et angrep på alle kristne.

Samtidig viser allerede de tidligste vestlige kildene, kronikene fra det 12. århundre, hvordan det vokser frem en særpreget korstogs-ideologi med Jerusalem i sentrum. Her fremstilles de kristnes gjenerobring av Jerusalem i 1099 som det største som har skjedd siden verdens skapelse, med unntak av Frelserens egen død og oppstandelse. Korsfarernes vei mot Jerusalem beskrives ut fra israelfolkets vandring mot det lovede land, og erobringen av den hellige by betraktes som oppfyllelse av Bibelens profetier om Sion. Denne teologiske tolkningen av det første korstog (1095–1099) preger den videre fremstillingen av en rekke kriger i løpet av 11- og 1200-tallet.

Teologisk må denne tolkningen forstås ut fra den samtidige kirkelige reformbevegelse (den gregorianske reform) som ville rense kirken for misbruk og synd, og på liknende måte også fremstille Jerusalem – som en juvel – renset for urene hedninger. Denne forståelsen er ikke først og fremst begrunnet på et hat mot muslimer. Den er et internt teologisk resonnement om reform og renhet. Viktige premisser lå i forståelsen av rettferdig krig og i kirkens avlatsinstitusjon.

Da Jerusalem ble gjenerobret av Saladin i 1187, var tapet av den hellige by traumatisk for den kristne kirken og motiverte en rekke gjenerobningsforsøk der Vestens kristne førte en hellig krig mot muslimenes jihad. I 1291 ble de siste korsfarerne i Palestina og Syria drevet ut. Men korstogene, forstått som hellig krig under den romerske kirkes ledelse, fortsatte på andre fronter. Giles Constable setter slutten for denne første fasen i korstogenes historiografi til slaget ved Lepanto i 1571 da den italienske halvøy, og dermed det sørlige Europa, ble forsvart mot tyrkerne. Forståelsesmodellen for denne krigen var fremdeles middelalderens korstog. Men etter hvert mistet korstogene sin aktualitet, ikke minst fordi Europa beveget seg mot nye kontinenter og mot en ny tid – preget en fremvoksende rasjonalitet, individualisme og kapitalisme – og nasjonalstater uavhengig av pavens overordnede autoritet. De historiske forutsetningene for middelalderens korstog, ikke minst en forent og politisk kristenhet, var ugenkallelig endret.

Korstogene som fortid

Korstogene var fortid, og med opplysnings-tidens rasjonalisering ble middelalderens religiøsitet oppfattet som overtroisk. Filosofer som Voltaire beskrev korsfarerne som eventyrere og banditter drevet av plyndringslyst og religiøs fanatisme. Denne andre perioden i historieskrivningen om korstogene endres med romantikkens perspektiv, hvor fortidens korstog får et nostalgisk heroisk skjær. Gustave Dorés sentimentale illustrasjoner til *Histoire des Croisades* av J. Michaud i 1877 er et eksempel på dette. På 1800-tallet starter også den tredje epoken i korstogenes historiografi – nemlig den akademiske kildegranskningen og historieskrivningen. Et viktig felt har her vært

korstogenes ideologi og spiritualitet, ikke minst inspirert av Carl Erdmann.

Samtidig har den akademiske forskningen selvsagt også vært mer eller mindre preget av ulike ideologiske interesser, og særlig relevant her er antakelig perspektivet på europeisk kolonialisme. Dette farget innflytelsesrike fremstillinger av korstogene i forrige århundre, for eksempel Steven Runciman's *History of the Crusades* (1951–54), hvor middelalderens hellige krig ble tolket som en sammenhengende intoleranse i Guds navn. Geoffrey Barraclough kan her representere en metodologisk trend i historiefaget etter andre verdenskrig: Historien skulle ikke undersøkes som fortid på sine egne premisser, men tolkes i lys av hva et nytt Europa trengte. Her blir korstogene sett gjennom postkoloniale briller: "We no longer regard the crusades ... as a great movement in defense of Western Christendom, but rather as the manifestation of a new, driving, aggressive spirit which now became the mark of Western civilization." Dette synet illustrerer hvordan korstogene i denne perioden blir et speil for hvordan Vesten ser på seg selv – slik også anti-islamister selvsagt har påpekt.

Vestlig imperialisme kontra forsvarskrig

Synet på korstogene som utslag av imperialism er sannsynligvis noe mange kjenner igjen. Samtidig som dette synet har festet seg i populære fremstillinger i Vesten, er det dessverre også blitt adoptert i den arabiske verden. Den britiske nestoren innen korstogforskningen, Jonathan Riley-Smith, kaller den vestlige sammenlikningen mellom vestlig kolonialisme og korstog for "romantisk nonsens" – og peker på hvordan denne ble plukket opp i den pan-islamistiske historieforståelse. Samtidens europeiske politikk ble betraktet som et nytt korstog (Riley-Smith 2004). Dette initierte et nytt perspektiv på korstogene i den arabiske verden, slik ikke minst Carole Hillenbrand forklarer i sin banebrytende bok, *The Crusades: Islamic Perceptions*.

Som den seirende part under middelalderens konflikt hadde man i den arabiske verden hittil kunnet se tilbake på historien med selvtilfredshet, og korstogene hadde ikke spilt noen fremtredende rolle. Med ved å adoptere den

vestlige, postkoloniale modellen for forståelsen av korstogene, økte de i betydning og bidro til å endre den arabiske selvforståelsen fra seierherre til imperialismeoffer. Dermed kunne korstogene brukes til å fremme bestemte politiske interesser. I sin kommentar til Osama bin Ladens korstogsretorikk konkluderer Riley-Smith: "We are confronted with a dangerous view of the past and of the present, moral as well as historical, shared by both Arab nationalists and Islamists. It has been spreading for a century and nothing has been done to counter it. Indeed, over and over again, in words and deeds, Westerners have thoughtlessly reinforced many Muslims' belief in it."

Denne populære oppfatningen av korstogene, i både arabisk og vestlig kultur, står nå i kontrast til trenden innen den akademiske historiske korstogforskningen. Her fremholder man korstogene som en del av en forsvarsstrategi, ikke som vestlig imperialistisk ekspansjon. Kildestudier viser at denne forsvarsstrategien ikke startet med Urban IIs oppfordring til å erobre Jerusalem i 1095, slik de teologiske fortolkningene fremstiller det. Motstanden mot muslimsk ekspansjon startet tidligere, mange peker på normannernes okkupasjon av det muslimske Sicilia (1060–91). I følge kildene utgår korstogene fra en pågående konflikt og må forstås som forsøk på gjen Erobring av tidligere kristne landområder.

En av dem som også poengterer korstogene som forsvarskrig, er Thomas Madden som regnes for en av USAs fremste eksperter på emnet. Samtidig er han, bl.a. sammen med Riley-Smith, av dem som er mest engasjert i å demaskere korstogsretorikken i den offentlige debatten ved å insistere på at dagens kamp mot terror ikke har noe til felles med middelalderens korstog. Tvert imot insisterer han på at motivasjonen i et sekulært samfunn preget av opplysningstiden nødvendigvis er helt annerledes enn i middelalderens kristne samfunn. Derfor er det mildt sagt ironisk at nettopp Thomas Madden er misbrukt som en av de sentrale kildene for korstogene i Breiviks manifest.

Korstog som legitimering av konflikt

22. juli ble korsfareridentiteten tatt ut i det onskapsfullt absurde, men anti-jihad-beveg-

elsen som Behring Breivik nærer sitt tankegods fra, ser ikke ut til å identifisere seg som korsfarere i religiøs forstand. Derimot er det nettopp forståelsen av korstogene som forsvarskrig tallrike eurosentriskste bloggere kan (mis)bruke til sine ideologiske formål. Ved å strippe korstogene for alle aspekter bortsett fra forsvarsaspektet, blir middelalderens korstog uttrykk for en konstant konflikt hevet over det historisk konkrete nivået. Ifølge bloggen "Gates of Vienna" er denne konflikten nå inne i sin "tredje fase". Det disse miljøene virkelig overser når de i denne modellen beskriver et konstant Europa i en kontinuerlig konflikt med islamske interesser, er de betydelige historiske endringene og de forskjellige forutsetningene mellom i dag og den gang.

Historie som endring kontra konstant konflikt

Tiden som kommer, vil selsvagt avstedkomme tallrike diskusjoner om hvordan anti-jihad-bevegelsen kan møtes, og korstogsretorikken vil være en liten del av helheten. Ikke desto mindre er det relevant å peke på at fremstillingen av korstogene som del av historisk kontinuitet og legitimering av en konstant kamp kan imøtegås av seriøs historieforskning som tolker korstogene på egne premisser og fremhever endringene – og endringspotensialet – både i den kristne og i den muslimske kulturkontekst.

Hvis fredelig sameksistens mellom ulike kulturelle og religiøse grupper er et mål, vil det være livsnødvendig med en forståelse av den mangefasettede historien som knytter disse gruppene sammen – ikke som slagord, forvrengte symboler eller betraktninger gjennom politiserte briller, men som fortid forstått ut fra sin egen kontekst. Verken kristendom eller islam er konstante størrelser, men historiske religioner vokst frem, preget av hverandre og i kontinuerlig endring. Slik kan blikket på fortiden skape forståelse for hvorfor vi nå engang ble slik vi ble.

Ett slikt tilbakeblikk på historien kan for eksempel vise hvordan korstogene var med på å endre kristendommen. Fra å være forstått territorielt og kollektivt ble den kristne troen interiorisert. Den britiske middelalderforskeren Bernard Hamilton har, blant andre, vist

hvordan den kristne besittelsen av Jerusalem fra 1099–1187 endret vestlig kristendom i retning av en større vektlegging av Kristi menneskelighet og en affektiv religiøsitet. Han peker på en linje fra de kristnes møte med 1100-tallets Jerusalem, via fransiskansk spiritualitet og *devotio moderna* til Luthers og Ignatius av Loyolas inderlighet. Denne endringen tolker han som en av de mest varige virkningene av middelalderens korstogsbevegelse på Vestens religiøse mentalitet. Ikke bare tilgangen på Jerusalem, men også tapet av Jerusalem og den kristne Levanten bekræftet denne interioriseringen – Gud var ikke avhengig av det geografiske stedet, men kunne søkes i det indre. I samsvar med dette gjør ikke lenger de kristne noe territorielt krav på Jerusalem slik som under middelalderens korstog. Tvert imot fremhever de denne byens historie, hvor jødiske, kristne og muslimske tradisjoner overlapper hverandre, som et kall til å arbeide sammen for en fredelig sameksistens.

Historie er endring, og enhver tid må forstås ut fra sine forutsetninger. Dette gjelder middelalderens korstog, og det gjelder postmoderne konstruerte korstog. Dette premisset motsetter seg bruk av middelalderens korstog som modell for en konstant konflikt – slik både islamistiske og anti-islamistiske ekstremister bruker dem. Et slikt premiss gir derimot mennesker ansvar for å arbeide sammen med alle gode krefter for en endring med utgangspunkt i det konkrete mellommenneskelige møtet – og ikke i konstante abstrakte modeller.

Refererte kilder

- G. Barraclough, "Deus le volt?", i: *New York Review of Books*, 21. May 1970. (<http://www.nybooks.com/articles/archives/1970/may/21/deus-le-volt/>).
- Giles Constable: "The Historiography of the Crusades" i: *The Crusades from the Perspective of Byzantium and the Muslim World*, ed: A. E. Laiou and R. P. Mottahedeh 2001.
- Kenneth C. Dewar: Geoffrey Barraclough: From Historicism to Historical Science, i: *Historian*, vol. 56, iss. 3 1994.
- Carl Erdman: *Die Entstehung des Kreuzzugsgedankens* 1935.
- Bernard Hamilton: "The Impact of Crusader Jerusalem on Western Christendom", i: *The*

Catholic Historical Review, vol. 80, nr 4 1994.
Carol Hillenbrand: *The Crusades: Islamic Perspectives* 2000.

Jonathan Riley-Smith: "Jihad Crusaders. What an Osama bin Laden means by 'crusade'", National Review Online 05.01.2004.

Steven Runciman: *History of the Crusades* 1951–1955.

Artikkelen er en bearbejdet versjon av en artikkel som ble publisert på *minervanett.no* 12.08

En vond dag – som gir håp

AV ANNE MARIT TRONVIK, SOKNEPREST I NESODDEN OG GJØFJELL

Fredag 29. juli 2011 – en vond dag der vi følger den ene av Nesoddens to drepte ungdommer til graven. Samtidig er det en dag som gir håp for fremtiden.

Dagen før kom spørsmålet fra Bano Rashids foreldre om det gikk an å ha kristen gravferd i kirken og muslimsk nede ved graven. Det tok ikke lang tid å svare ja. Jeg hadde bare ett spørsmål: Tenker dere at jeg kan bruke kirkens gravferdsrituale fullt ut? Da jeg fikk positiv bekreftelse på det, var svaret enkelt. Ut fra det jeg hadde fått vite om Bano, ville dette også være helt i hennes ånd. Hun forholdt seg til to land, Kurdistan og Norge, og til to kulturer – og hentet ut det beste fra begge.

I møte med familien hennes fikk jeg del i deres fortellinger om Bano, og sammen så vi på hva som kunne brukes av salmer. Både når det gjaldt salmer og bibeltekster var jeg opptatt av å være tydelig på kirkens vegne, men samtidig prøve å finne tekster som kjentes gode for hennes familie. De hadde mye svensktalende familie, dermed ble "Blott en dag" et godt valg for dem sammen med "Til ungdommen". Siden jeg ikke skulle medvirke ved graven, flyttet jeg jordpåkastelsen inn i kirken og vi sang første og siste verset av "Så ta da mine hender".

Bibeltekstene valgte jeg uten familiens deltagelse; de var ganske slitne. Valgene var Forkynneren – "Alt har sin faste tid", 1 Kor 13,8–13 og saligprisingene fra Matt 5. I andakten var det naturlig å vektlegge kjærligheten og ham som er kjærlighetens opphav, ham som tåler vårt sinne og våre anklager, våre rop og vår forvillelse, ham som holder rundt oss og sier: "Vær ikke redd, for jeg er med deg!" (Jes 41,10)

Fredagen kommer med mange hundre mennesker som vil ta avskjed med Bano. Det blir en sterk seremoni. Etter mine minneord forteller en fra Banos familie om henne på svensk og kurdisk; det er tale fra Johannes Dahlen Giske som var på Utøya sammen med henne, og fra utenriksminister Jonas Gahr Støre.

Like før jordpåkastelsen sier Abbas fra det muslimske gravferdsbyrået litt om deres gravfredsskikker. Han nevner at de sier ord som likner våre: "Av jord er du kommet, til jord skal du bli, og fra jorden skal du igjen oppstå." Etter et kort salmevers sier jeg nettopp disse ordene mens jeg legger tre håndfuller jord på kisten. Det gir en sterk følelse av samhörighet på tvers av alle skillelinjer.

Etter at seremonien i kirken er avsluttet, og vi skal bære kisten ned til graven, har Abbas og jeg avtalt å gå sammen foran kisten. Men på vei

ut kommer imam Senaid Koblica og går ved siden av meg. Det kjentes både godt og riktig. Gjennom dette blir det jeg på forhånd hadde tenkt som to atskilte seremonier, knyttet sammen på en sterk og synlig måte. Den enorme oppmerksomheten denne hendelsen har fått, overgikk langt mine tanker der og da.

Nede ved graven gjennomfører imamen det muslimske ritualet, og der står vi, muslimer, kristne og annerledes-troende, side ved side og kaster jord på Banos kiste. Vi gråter og holder rundt hverandre. Vi er sammen i sorgen.

Det som skjedde i dagene som fulgte etter 22. juli, viser på nytt at kirken har en viktig posisjon i landet vårt når det skjer store katastrofer. Den er både et tilfluktssted der vi kan komme med vår sorg og vårt sinne, våre spørsmål og vår hjelpeløshet, og et samlingspunkt der vi kan trøste hverandre og stå sammen i sorgen.

Ved å fortsette å fremstå som en åpen og inkluderende folkekirke, en kirke som er til stede, og som bryr seg om, kan vi ta vare på og styrke denne viktige posisjonen. Det handler ikke om å formidle et utvannet, tannløst budskap. Jeg tror tvert imot det handler om å være tydelig og trygg i det vi er satt til å forvalte uten på noen måte å fordømme annerledes-troende.

Som så mange andre hadde vi også hos oss åpen kirke lørdagen etter massakren. Kirken var fullsatt – ikke minst av ungdom som tente lys, gråt sammen og trøstet hverandre. Senere på kvelden fikk vi beskjed fra Banos familie at de var på vei tilbake fra Sundvollen og hadde et ønske om å få komme i kirken og tenne lys. Selvsagt åpnet vi kirken igjen! Og der i kirke-døren ble jeg vitne til et sterkt møte mellom Banos nærmeste og familien som nå var kommet fra Sverige. Igjen var kirken full av folk fra nærmiljøet som ville vise at de støttet familien og følte med dem. Det gjorde et dypt inntrykk på dem.

Mitt kjennskap til muslimer før denne hendelsen skriver seg fra en pakistansk familie som i flere runder har vært i kirkeasyl hos oss – for øyeblikket sitter far der alene. De er Ahmadyia-muslimer og har stadig oppfordret oss til å be for dem, privat og i gudstjenestene. Ut fra den erfaringen spurte jeg Banos familie om jeg fikk lov å be for dem, og det fikk jeg.

Hele veien i denne prosessen erfarte jeg at alle parter møtte hverandre med gjensidig respekt. Det er et nøkkelord for videre samarbeid. Ved å vise respekt både for oss selv og for annerledes-tenkende kan kirken være en brobygger både i samfunnet generelt og også i forhold til andre religiøse grupper.

Det vil alltid være skillelinjer i et folk – skiller på kryss og tvers som avgrenser ulike "vi"- og "de"-grupper. Noen er etnisk norske – andre ikke. Noen tror at det finnes en Gud som har skapt oss – andre ikke. Kan kirken gå foran som et godt eksempel på hvordan vi kan møtes og samhandle over disse skillelinjene, kan vi være en viktig faktor i arbeidet for økt integrering og fellesskapsfølelse.

Da katastrofen skjedde, hadde vi ingen muslimsk gravplass på Nesodden. Men så snart vi forsto at en av de savnede ungdommene fra Nesodden var muslim, begynte kirkevergen, Frank Willy Vindløv Larsen, å undersøke hvor det var mulig å få en muslimsk grav. Han fikk positiv bekreftelse både fra Ski og Oslo, men vi tenkte at det ville være godt for familien å få en plass her på Nesodden hvis de ønsket det. I nært samarbeid med det muslimske gravfredsbyrået AL-Kidmat og kommunen fikk kirkevergen i løpet av dagene frem til fredagen godkjent og tilrettelagt et område med plass til tolv muslimske graver. Dette er også noe vi som kirke kan bidra til, for gjennom vårt arbeid vet vi mye om hvor viktig det er å ha en grav å gå til i nærheten av der vi bor.

De erfaringene jeg har gjort i denne sammenheng, har gjort meg mer nysgjerrig på hvordan religionsdialog kan hjelpe oss til å komme nærmere hverandre, bli bedre kjent og dermed bli tryggere både på hva vi selv står for, og hva som er viktig for andre. Dette gjelder særlig i forhold til andre religioner fordi vi har en felles tro på at det finnes en åndelig dimensjon.

På bakgrunn av at bilder av gravferden her på Nesodden har gått verden over og vært et eksempel på at samarbeide mellom muslimer og kristne er mulig, er det grunn til å håpe at denne vonde dagen samtidig gir oss håp om at det kan vokse frem et nytt fellesskap med åpenhet og respekt – på tvers av de skiller som naturlig vil være mellom oss.

SØNDAGSTEKSTEN

Elin Lunde, Even Borch og Martin Hunsager

Høsttakkefest

Prekatekst: Lukas 12, 13–21

Lesetekster: Salme 67 og Apg 14, 8–18

Tid for takk

I vår kirke er Høsttakkefesten feiret i gudstjenesten siden slutten av 1800-tallet, og holdes fortsatt i hevd i mange menigheter. Fra gammelt av var det Mikkelsmess 29. september som ble feiret som Høsttakkefest hvor høstens grøde ble båret frem. I dag varierer det om en velger å la disse festene falle sammen, og det ser ut som om mange menigheter velger å legge Høsttakkefesten til en familiegudstjeneste.

Det er ikke lenger mange i Norge som har et nært forhold til innhøstningen. Uttrykket «potetferie» om skolens fridager om høsten, er for lengst byttet ut med «høstferie». Og hvor mange barn er det som får oppleve å gå med foreldrene for å plukke det skogen har å gi? Avhengigheten av god avling, jakt og fiske er mindre fremtredende i dag, men kanskje er det desto større grunn til å feire høsten. Ved i mindre grad å delta i innhøstningen, og heller ikke kjenne på avhengigheten, står vi og oppvoksende generasjoner i fare for å ta høstens grøde for gitt. Om ikke Gud trenger det, så trenger vi å gi takk til Gud for det han gir oss til livets oppholdelse. Takknemlighet er en kilde til et rikere liv. Derfor: La oss feire Høsttakkefest!

Til teksten

Teksten som er satt opp som prekatekst for Høsttakkefesten, er særstoff hos Lukas. Lukas beskriver hvordan det var en stor mengde mennesker som hadde samlet seg rundt Jesus.

«...folk samlet seg i tusentall, så de holdt på å trække hverandre ned» (12,1). Der foran mengden henvender Jesus seg først til sine egne disipler med advarsel og trøst, før han blir avbrutt av en mann som kommer til ham med en arvesak. Med utgangspunkt i bestemmelser i Moseloven var det vanlig at lovkynndige avgjorde arvesaker. Jesus svarer først med å stille et spørsmål tilbake. Svaret Jesus gir henspiller på 2 Mos 2, 14: «Hvem har satt deg til høvding og dommer over oss?» Han tydeliggjør at han er ikke kommet for å skifte arv mellom arvinger. For det andre viser Jesu svar at han ser bak mannens spørsmål. Han ser grådigheten, pengebegjæret, havesyken og kommer med en tydelig advarsel til dem som står rundt ham. Grådigheten er farlig! På denne bakgrunnen forteller Jesus liknelsen om den rike bonden. Bonden virker såre tilfreds, men har ett problem, og det er hvordan han skal få plass til den store avlingen sin. Problemet er ikke større enn at han kan bygge større låver og kose seg med det han har samlet. Det Jesus illustrerer, er at bondens perspektiver bare er rettet inn mot dette livet, og bare er rettet inn mot ham selv. Bondens perspektiver omfatter ikke Gud, og de omfatter ikke at livet og alt det skapte utgår fra Gud og opprettholdes av Gud. Derfor regner han heller ikke med døden. Det er det alvorlige, som får store konsekvenser for bonden. Slik sett svarer ikke Jesus på mannens spørsmål om arverett, men han peker på den fattigdommen og nøden den lever under som bare har perspektiver for dette livet og dette livets goder.

Jesu advarsel retter seg mot å gi grådigheten (pleonexia) innpass. Pleonexia som er at jeg aldri får nok, stadig vil ha mer og setter min

kjærlighet til det jeg eier. Markus taler om grådigheten som en del av det som kommer innenfra (Mark 7,22). Paulus nevner også grådighet i det han beskriver Guds dom over hedenskapet (Rom 1,29) og i Kolosserbrevet omtaler han grådighet som avgudsdyrkelse (Kol 3,5). Grådigheten tar den plassen som Gud skulle hatt. I 1. Timoteusbrev beskriver Paulus hva begjæret etter penger og rikdom kan føre til: Mange lar seg føre vill og bort fra troen.

Jesus er opptatt av hva som gir liv. Tilsynelatende er det det vi kan samle og se for vårt blotte øye, men det er ikke det som gir liv. Vers 21 tydeliggjør kontrasten mellom «til seg selv» og «i Gud». Det ene fører til liv. Det andre til død. Derfor kan vi velge hvilke skatter vi vil samle på. I himmelen eller på jorden (Matt 6, 19–21). Etter vår tekst fortsetter Jesus å snakke til disiplene om forholdet til materiell velstand og grunnen til at de ikke skal behøve å være bekymret.

Til prekenen

Hva kan denne teksten si oss inn i høsttakkefesten? Jeg velger å ta utgangspunkt i kontrasten som teksten avslutter med «til seg selv» og «i Gud». Eller om vi velger å bruke begrepsparet som Jesus bruker i Bergprekenen: Samle skatter på jorden og samle skatter i himmelen.

Samle skatter på jorden.

De jordiske skattene omfatter nettopp jordens grøde som vi bærer frem i gudstjenesten. I tillegg er det alt vi selv kan lage og det industrien fremdriver. Alt vi kan kjøpe for penger både av håndfast gods, bedre utseende og en fremtredende stilling. Det er ikke galt å forholde seg til jordiske skatter i det hele tatt. Vi er også avhengige av det. Hva var det vel egentlig Jesus forbød? John Stott sier i sin kommentar til Bergprekenen at Jesus ikke setter opp et generelt forbud mot eiendom, det å eie noe. Han forbyr heller ikke å spare med tanke på dårlige tider. Det er tvert imot noe Bibelen setter høyt med eksempel i maurens arbeidslyst (Ordsp 6,6). For det tredje står det heller ikke at vi skal forakte, men tvert imot glede oss over det Skaperen gir oss. Jeg synes det er så viktig å ta frem det som står i 1 Tim 6,17b: «...han som gir oss rikelig av alt for at vi skal nyte

det». Det er et viktig poeng å få frem på en høsttakkefest. Alt dette av markens grøde gir han oss og det skal vi få nytte: Duftende ringblomster og ertebloomster, knasende sprø gulrøtter, søte epler og saftige solbær. Vi skal nyte det, takke for det, og vi er satt til å forvalte det.

Jesus forbyr oss ikke å forholde oss til «de jordiske skatter», men det han forbyr og advarer mot er en selvisk oppsamling av gods og gull. Den rike bonden så bare sitt eget ve og vel. Jesus advarer mot at vi skal miste Gud og vår neste av syne. Stott siterer Luther som sier det slik: «Alltid når evangeliet blir lært og folk forsøker å leve i pakt med det, er det to forferdelige plager som følger med: Falske lærere som ødelegger læren, og dernest Herr Grådighet som forstyrrer det rette livet».

I lignelsen om den rike bonden viser Gud mannens uforstand. Og den samme uforstanden står vi i fare for å komme i med våre egne liv. Når han bare tenker på seg selv, «hvem skal så ha det du har samlet?» spør Gud. For det er en sannhet som Cornelis Vreeswijk synger: «Du kan ingenting ta med deg dit du går.» Skjønner vi egentlig det slik vi lever? Vi gjør alt vi kan for å beskytte husene våre og eiendelene våre med tyverialarmer. Bilene prøver vi å beskytte med rustbeskyttelse, og midler skal forhindre råte og skadedyr fra å ødelegge. Men det å sikre materielle goder på alle bauger og kanter er et høyst usikkert prosjekt. Vi kan gjøre mye i dag for at tingene våre skal vare evig, eller i hvert fall lenge. Og noe får vi kanskje til å vare livet ut, men like fullt: Ingenting kan vi ta med oss. Havesyken, grådigheten gjør oss ikke godt, og den er heller ikke god for omgivelsene våre. Ole Paus sier: «Vi har alt, men det er også alt vi har.» Når det vi har, tar Guds plass i våre liv, vil vi også stå i fare for å miste våre medmennesker av syne. Den svenske presten Bengt Pleijel sier at grunnskaden i å ville HA er å ville VÆRE. Hva er det vel vi vil være? Tror vi at ved å ha er vi noe mer enn det tilbudet vi får: Rikdommen i Gud?

Samle skatter i himmelen

Vi vil så gjerne VÆRE og det skal vi få VÆRE, men ikke i oss selv eller med dette livet som perspektiv. Vi skal få VÆRE i Gud med det evige livet som perspektiv. Det vil si at vi skal få overgi oss til hans varetækt og vokse i tro,

håp og kjærlighet og søke å bli Kristus mer lik. Skatter i himmelen er det som gjør at jeg vokser i kunnskap om Kristus og som fører andre til Kristus. Og de himmelske skattene trenger vi ikke å bruke tyverialarm på. De lar seg ikke stjele eller fortære. De er sikre.

Som sluttord til Timoteus skriver Paulus: «*Forman dem som er rike i denne verden, at de ikke må være overmodige og ikke sette sitt håp til den usikre rikdommen, men til Gud, han som gir oss rikelig av alt for at vi skal nyte det. De skal gjøre godt, være rike på gode gjerninger, være gavmilde og dele med andre. Slik samler de seg en skatt som blir en god grunnvoll for fremtiden, så de kan vinne det virkelige livet.*» (1 Tim 6, 17–19)

I en sum oppsummerer her Paulus prekenen for høsttakkefesten. Nyttelse er et vanskelig ord i dag. For det gode vi får, kan være Guds vel-signelser til oss, men det kan også være det som gjør at vi ikke lenger søker Gud, men oss selv og vår egen sikkerhet. Egen nytelse kan så fort lede til andres fattigdom og nød. Men nytelse med takken som fortegn og takken med tydelig retning til Gud, gir liv. Jesus er opptatt av det som gir liv. Og derfor feirer vi høsttakkefest: Vi har fått liv! Liv i overflod!

Salmer

Høsttakkefesten er en dag vi gjerne går inn i prosisjon og synger enten 105 «Så pynter vi vårt hus til fest» eller 101 «Kom, la oss samles ved Guds bord» fra S97. Med takken i høysetet er det et rikholdig utvalg å velge mellom fra salmeboka under Guds skaperverk (281–294), Guds omsorg (295–320) og Forvalteransvaret (712–721). Jeg vil særlig nevne 716 «Gud, du er rik!», 294 «Gud skapte jorda med blomar og strå» og 289 «Kom, lat oss lov». Dersom vi velger å ha familiegudstjeneste denne dagen, har Britt G. Hallqvist skrevet en fin salme som står på nummer 284 i Barnesalmeboka: «Takk for livet, takk for solen, takk for eplet i vår hånd!»

ELIN LUNDE

19. søndag etter pinse

23. oktober 2011

Lesetekstar: 1. Kor 1,4–9; Mark 12,28–34

Preiketekst: Sal 73,23–26

Eg blir alltid hos deg!

Vekene som har gått sidan 22. juli, har prega oss alle. Også forkyninga og bibeltekstane som vi bruker, har fått ein ny valør og ei fornya tolkingsramme. Spørsmålet om Guds nærver i det vonde er blitt aktualisert. No har ikkje vondskapen vore fråverande før 22. juli heller, men når vi har avstand, klarer vi lettare å handtere det vonde og uforståelege. Den avstanden er ikkje der lenger.

Til teksten:

Salme 73 er svært interessant fordi han er ingen klassisk klagesalme. Det er ein salme der spenninga mellom det vonde og Gud som den gode blir presentert. Denne spenninga er sjølv nerven i salme 73. Slik sett går salme 73 rett inn i den stemninga som pregar landet vårt no.

Salmen startar med å slå fast at Gud er god mot Israel, mot dei som er reine av hjarta. Så langt er alt slik det skal vere. At Gud er god mot sitt eigeidomsfolk, er rett og rimeleg. At han gjer godt mot dei som er sjølv er gode, det er rettferdig. Men så kjem det som anfektar salmisten. Han ser at det også går godt med dei hovmodige og ugudelege. I røynda er det ikkje ein logisk samanheng mellom innsats og belønning. "Då var eg nær ved å snove, føtene mine heldt på å gli ut," seier salmisten i v 2. "For eg vart harm på dei hovmodige."

Vår preiketekst, v 23–26, er eigentleg svaret på salmisten sine anfektningar og frustrasjonar. Uansett kva som skjer i livet, så er han alltid hos Gud. Og dette teiknar han på ein poetisk måte: "Du har gripe høgre handa mi. Du leier meg med ditt råd, og sidan tar du meg opp i herlegdom." Eg ser for meg ei sterk farshand som tar handa til barnet sitt, leier det trygt langs ein trafikkert og farleg veg og så tilslutt løftar opp barnet på fanget sitt når dei er komne dit dei skal.

Ordet for herlegdom, "kavod", er eit spennande ord. Rota av ordet betyr eigentleg "å vere tung, ha tyngde". Når Gud tar eit menneske inn i sin herlegdom, så må det bety at mennesket får del i Guds tyngde. Med andre ord går ein

over frå å vere "eit pust i sivet" eller ein "blomst på marka" til å bli ein del av Guds tunge, klippeaktige vesen. Eg får assosiasjon til NT sitt ord om å bli likedanna med Kristus.

I vers 25 uttrykker salmisten den subjektive kjensla av å vere trygg når Gud held handa. Av alle andre gode og ønskelege ting, så er gudsnærveret det aller viktigaste. "Når eg berre har deg..." er som eit kjæleiksdikt laga til kjærasten. Isolert sett litt intimt og kanskje klamt, men lest i samanheng med resten av salmen syns eg berre det understrekar det personlege. Her er det ikkje snakk om eit uttrykk for trua på ein fjern Gud, men ein Gud som er så absolutt nærverande.

I vers 26 blir det menneskelege, kropp og sjel, sett i kontrast til det guddommelege, evig klippe og del. Ordet for klippe, "sur" er også eit ord med sterk betydning. Det knytter til ørkenvandringa der moses slo på klippa, og folket fekk livgjevande vatn, og vi kan trekke linjer til den nytestamentlege bruken av "petros" som grunnlaget for den kristne kyrkja.

I vers 27 kjem eit utfall mot dei som det tilsynelatande går så bra for. Dei går til grunne. Gud gjer ende på dei som er utru mot han. Eg merkar meg at det som er grunnen for deira trasige ende, ikkje dårlege gjerningar generelt, men utroskap og at dei held seg unna Gud. Igjen er det nærleiken mellom menneske og Gud som er hovudtema. Bildet med barnet som held i handa til far eller mor, dukkar igjen opp.

PÅ preikestolen.

Ein skal vere svært forsiktig med å flytte ein fleire tusen åre gamal tekst rett inn i Noreg etter 22. juli 2011. Men det har vore mykje snakk om Gud som er med i det vonde, den siste tida. Denne preiketeksten inviterer til å gå djupare inn i kva det betyr at Gud er med i det vonde.

På gudstenesta 24. juli kom det ei dame bort til meg etterpå og sa: "Eg bruker ikkje å gå på gudsteneste. Men no opplever eg at alt flyt. Eg må finne noko å halde meg fast i. Det einaste eg ser som ikkje forandrar seg, er Gud. Dersom han finns." Den kommentaren gav meg mykje å tenke på. Det var maktpåliggande å peike på Gud, ikkje som den store krisepsykologen som alltid er der. Men som den uforanderlege som er der når kropp og sjel forgår. Då blir lang-

fredagen og påskedagen heilt nødvendige å ha med. Det er ikkje sikkert at vi skal snakke om påskehendinga, men det må ligge tett under det vi forkynner.

I mi preike trur eg at eg vil ta med meg bildet av faren som tar handa til barnet når veggen er fårleg. Når eg identifiserer meg med barnet, så får eg lov å vere liten og redd. Trua flytter seg frå hovudet til handa, frå forståing til tillit. Bildet hjelper meg til ikkje å stoppe opp fordi grunnen bli gyngande eller trafikken for skremmande. Eg får hjelp til å gå framover. Det er ikkje farleg. Gudshanda hjelper meg å sette føtene på klippegrunn.

EVEN BORCH
Prost i Brønnøy

Bots- og bededag

30. oktober 2011

Lesetekster: Jes 59,1-4.8-9 Matt 3,7-12

Prekentekest: Hebr 3,7-11

Til dagen

Bots- og bededag har sin egen liturgi, og dette bør også være dagen med skriftemål i guds-tjenesten. For noen vil både skriftemål, navnet bots- og bededag og ikke minst dagens tekster gjøre et dystert og alvorlig inntrykk. Kanskje derfor er det nyttig å nevne hva Luther sier om bot: "Hele de troendes liv skulle være en bot," begynner han den første av de 95 tesene. Han mener at bot handler om to ting: Anger og tro. Men angeren er aldri en betingelse for at nåden skal virke. Gud trenger ikke å bli tilfredsstilt av vår anger for at han så skulle klare å tilgi oss; i stedet er det slik at når vi mottar tilgivelse i tro så skjer det noe med oss. De kristnes liv som bot er derfor ikke noe annet enn et liv i troen, som gir Gud alene æren.

Til teksten

Kapittel 3 i Hebreerbrevet sammenlikner Guds menighet under Moses med den nye pakts menighet og er opptatt av holdningen til troen på Guds løfter. Moses og Kristus, som begge var tro mot Gud, blir sammenliknet i versene 1-6, før det konkluderes med at vi er Guds hus: "... så sant vi til slutt holder fast ved frimodigheten og det håpet som er vår stolthet".

I vårt tekstavsnitt (v 7-11) møter vi et sitat ifra Salme 95, men det er innledet med: "Som Den Hellige Ånd sier..." Dette reflekterer en forståelse av skriften som Guds levende ord. Selve Salme 95 er todelt og starter med en invitasjon til lovprisning og oppfordring til å tilbe Gud som vår skaper, og vende oss til ham i dag. Andre delen av salmen, som er den som er sitert i Hebreerbrevet, inneholder en advarende påminnelse om den gang folket var på vandring i ørkenen og tvert i mot vendte seg mot Gud.

I teksten i Hebreerbrevet nevnes det ikke ved navn hvilke hendelser "den gang" er snakk om, men ifølge Salme 95 er det klart at det handler om da folket krevde drikke til seg og buskapen, og klaget over at Moses hadde ført dem bort fra Egypt. Moses fikk så beskjed fra Gud om å ta staven og slå på berg et ved Horeb, og da han

gjorde dette, strømmet det ut vann. Stedet ble kalt Massa som betyr "prøve", og Meriba som betyr "trette". Denne episoden fortelles om to ganger i GT, (2 Mos 17,1-7 og 4 Mos 20,1-13). Gud bestemte seg for at den generasjonen ikke skulle få oppleve å komme inn i det lovede landet, men det var ikke alene på bakgrunn av denne ene hendelsen, men pga. en vedvarende trassighet fra folket, som fikk Gud til å reagere

Salme 95 har blitt brukt liturgisk i synagogene ved fredagsettermiddagen og sabbatsmorgenen. Den kaller menigheten til tilbedelse, samtidig som den knytter tilbake til hendelsene i fortiden. Den som står ved inngangen til hviledagen, forbindes med folket den gang stående på grensen til det lovede land. Dette temaet føres i Hebreerbrevet videre i resten av kapittel 3. Hebreerbrevet krever troskap av sine lyttere, samtidig som løftet om at det er hvile i vente, holdes fram. Vi blir advart om at flertallet av Israel under Moses var troløse, og vi oppfordres til å ta lærdom av dette, og at også vi har vårt ansvar overfor Gud. Akkurat som generasjonen som vandret i ørkenen, var i en mellomtilstand mellom Guds frelse og det målet som var satt foran dem, korresponderer dette med nåtiden. Dette er en typologisk bibeltolkning, og med et eskatologisk perspektiv på de samtidige kristnes situasjon, kan man også se dem som stående på en terskel, ventende på grensen til å komme inn til Guds hvile. Dermed er også de kristne i en mellomtilstand og venter på at løftene skal bli oppfylt, selv om motgang og prøvelser kan få oss til å tvile.

Til prekenen

En utfordring ved å preke over denne teksten er å balansere mellom å forklare bakgrunnen ifra GT og å klare å holde frem "i dag" for menigheten. I Norge, i 2011, er vi også på terskelen til Guds hvile, men også vi er ansvarlige overfor Gud og kan ikke late som livet vårt ikke får noen konsekvenser. Prekenen må holde fram dette som aktuelt også for dagens menighet. Det kan gjøres ved å nevne aktuelle utfordringer som vi står overfor, som enkeltpersoner og fellesskap, som menighet og som del av det samfunnet vi lever i. Hva er det som gjelder i dag, og som ikke kan utsettes til i morgen, for da vil det kanskje være for seint?

I Salme 95 blir det klart at tilbedelse av Gud er mer enn feiring og en ytre lovprisning; det skal henge sammen med å huske det som har skjedd for lenge siden, og i framtiden drive oss til å være trofaste overfor Guds bud. For alle er det en mulighet at vi også kan fare vill i vårt hjerte og komme bort fra Guds veier. Utfordringene som står foran oss, og som ikke bør utsettes til i morgen, kan derfor både handle om eget bønneliv, men også om gode gjerninger for vår neste.

Ørkengenerasjonens store feiltrinn ble at de ikke stolte på Gud, selv om de gjennom førti år fikk både manna og vann i ørkenen og så flere av tegnene som Gud gjorde. Det ble et misforhold mellom det de så og opplevde, og hva troen oppfattet. I menigheten gjelder det å også med troens øye se at Kristus er hos oss, og at han gjør sin gjerning med oss. Her må prekenen invitere bredt til å gå til skriftemål. For flere kan det å komme fram til skriftemålet være en høy terskel. Mennesket må selv ville tro; det er en grense som må passeres. Skriftemålet har vi fått for at troen skal vokse i oss. Her kommer det synlig til uttrykk når alle kneler ned som like: Alle trenger tilgivelsen like mye, alle er like store syndere, og alle er

like mye tilgitt – og elsket av Gud. Det er Den Hellige Ånd som kaller oss til skriftemål, og når vi hører det blir sagt "I Jesu Kristi navn, tilsier jeg deg alle dine synders nådige tilgivelse," er dette også sagt til oss på vegne av Gud. Menigheten er derfor et fellesskap av tilgitte syndere, og vi trenger menighetens fellesskap for å hjelpe hverandre til å se dette.

Prekensisse:

I dag hører vi Den hellige ånd:

- kalle oss til å være ansvarlige
- kalle til å gå skriftemålets vei
- kalle oss til fellesskap med Gud og vår neste

Salmeforslag

628 Gud, når du til regnskap kaller
394 O, Jesus Krist jeg flyr til deg
931 I dag, om du får høre hans røst
951 Litani
640 Vær velsignet, legem såret
451 Hjelp meg, Herre Krist, å strida

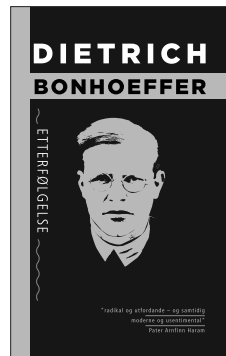
MARTIN HUNSAGER
Kapellan i Åsane

Dietrich Bonhoeffer ETTERFØLGELSE

Ny oversettelse av gammel klassiker ved Knut Grønvik.

"Denne boka er en klassiker i den kristne verdenslitteraturen. Bonhoeffer advarer mot den billige nåden og troen uten konsekvenser, og oppfordrer oss til å følge Jesus. For ham selv kom etterfølgelsen til å koste ham livet. Hvem vet hva den vil koste oss?"

Halvor Nordhaug,
biskop i Bjørgvin

Kr 299,-

FRA BISPEDØMMERÅDENE OG KIRKEDEPARTEMENTET

LEDIGE STILLINGER

Borg bispedømme

Prost i Sarpsborg prosti i Borg bispedømme.

Embetet som prost i Sarpsborg prosti i Borg bispedømme er ledig.

Prosten leder prestatjenesten i prostiet, bistår biskopen i dennes embetsutøvelse og gjør selv tjeneste som menighetsprest slik biskopen fastsetter, og utfører for øvrig de gjøremål som ligger til prosteembetet.

Til embetet stilles krav om høy teologisk kompetanse, gode lederegenskaper og kompetanse innen ledelse og organisasjonsutvikling, evne til strategisk tenkning, kommunikasjon og samarbeid. Prosten skal motivere medarbeidere og menigheter til å arbeide i samsvar med kirkens oppdrag og målsettinger.

Prostene i Borg møter til månedlige prostemøter hos biskopen. De har også egen lederveiledningsgruppe.

Sarpsborg prosti ligger sør i Østfold og har en samlet befolkning på 81.000 innbyggere. Prostiet består av de 18 menighetene i bykommunene Sarpsborg (52.000 innbyggere) og Halden (29.000 innbyggere). Forbindelseslinjene til Oslo er gode, med firefelts E6 og jernbane. Det er 20 faste prestestillinger i prostiet, med Sarpsborg kirke og menighet som prostesete. Halden kommune har 7 sokn (Halden, Berg, Rokke, Tistedal, Asak, Prestebakke og Enningdalen). Disse er organisert i to stabsfelleskap med felles kontor i Halden sentrum. Sarpsborg kommune med 11 sokn (Sarpsborg, Tune, Greåker, Solli, Holleby, Varteig, Hafslundsøy, Skjebergdalen, Skjeberg, Ingedal og Ullerøy). Disse er organisert i

4 stabsfelleskap og i 3 kontorlokaler. Prostiet har 1 prostiprest, 2 prester knyttet til Halden fengsel, 6 til menighetene i Halden og 10 til menighetene i Sarpsborg. Prosten har sin menighetstjeneste i Sarpsborg sokn.

Sarpsborg kirke er fra 1862 og i nygotisk stil. Sarpsborg menighet teller ca 10.000 kirke-medlemmer. Staben består av 2 prester og prost, soknediakon, 2 menighetspedagoger, kantor, proste- og menighetssekretær, daglig leder, deltidsorganist og 3 deltids kirketjenere. I tillegg til Sarpsborg kirke, har menigheten et menighetscenter som fungerer som en liten arbeidskirke. Det er mange gravferder i Sarpsborg menighet, og prosten har tatt del i en tjenesteukefordeling.

I Halden er det 8 kirker og 3 kapeller, i Sarpsborg 12 kirker, 2 menighetscenter og 3 kapeller.

Prosten har kontor i Tune rådhus i Sarpsborg. Her er kontorfelleskap mellom kirkevergens stab, prost og prostesekretær, prestene og de øvrige ansatte i halvparten av byens menigheter, organisert i to arbeidsfelleskap med hver sin daglige leder. Prosten har stabs-tilknytning til Sarpsborg menighet som utgjør det ene arbeidsfelleskapet i dette kirkekontoret.

Prostiet er implementert i trosopplæringsreformen. Det er ansatt trosopplærer i begge fellesråd. Trosopplæringen er godt organisert. Prosten deltar i ledergruppe for trosopplæring i begge fellesråd.

Prestetjenesten er samorganisert med fellesrådslinjen i 6 samarbeidsområder der soknene samarbeider om prestatjenesten og øvrige kirkelige tilsattes tjeneste. De 6 arbeidsfelles-

skapene har hver sin daglige leder. Prestenes tjeneste er lagt til rette i en matriseform der oppgaver og ansvarsområder er fordelt gjennom arbeidsavtaler. Alle har direkte ansvarslinje til prosten.

Prostiet har månedlige samlinger for prestene i arbeidssesemestrene. Prosten leder disse i samråd med presteforeningens lokallag.

Prosten har tett og nært samarbeid med de kirkelige fellesråd og kirkevergene om felles ledelse av den lokale kirke og av det operative, menighetsbyggende arbeidet i menighetene. Halden fellesråd disponerer diakoniarbeider, kateket og 2 trosopplærere, I Sarpsborg kirkelige fellesråd er det 3 diakoner, 3 kateketer og 5 menighetspedagoger. I tillegg er det dyktige kirkemusikere i begge fellesråd.

Nåværende bolig for prosten skal avhendes og Sarpsborg kommune er pålagt å skaffe ny bolig til prosten. Søkere vil kunne få opplysninger om anskaffelse av boligen ved henvendelse til Borg bispedømmekontor. Det er knyttet boplikt til embetet. Den som blir utnevnt, må finne seg i de bestemmelser som måtte bli truffet om boligen, herunder leie, bruk og eventuell flytting av bosted.

Den som blir utnevnt, må rette seg etter tjenesteordning for proster. Vedkommende må finne seg i endringer av gjøremål og embetsdistriktets utstrekning, samt endringer i regler for pensjons- og aldersgrense.

Søkere må opplyse om de behersker begge de offisielle målformene. Målformen i prostiet er bokmål.

Lønnstrinn 68–79. Innskudd i Statens pensjonskasse.

Kvinner oppfordres til å søke.

Det vil bli utarbeidet offentlig søkerliste. Søkere gjøres oppmerksom på at opplysninger om dem kan bli offentliggjort selv om søker ber om ikke å bli oppført på offentlig søkerliste, jfr. offentleglova § 25 annet ledd.

Søknad sendes tjenestevei med CV, vitnemål, attester og opplysninger om referanser til Fornyings-, administrasjons og kirke departementet, Postboks 8004 Dep, 0030 Oslo.

Søknadsfrist: 14. oktober 2011.

Nærmere opplysninger kan fås ved henvendelse til stiftsdirektør Per Johan Bjerkeli 69307900 eller 97567805.

Borg bispedømme

Prost i Søndre Follo prosti i Borg bispedømme.

Embetet som prost i Søndre Follo prosti i Borg bispedømme er ledig.

Prosten leder prestetjenesten i prostiet, bistår biskopen i dennes embetsutøvelse og gjør selv tjeneste som menighetsprest slik biskopen fastsetter, og utfører for øvrig de gjøremål som ligger til prosteembetet.

Til embetet stilles krav om høy teologisk kompetanse, gode lederegenskaper og kompetanse innen ledelse og organisasjonsutvikling, evne til strategisk tenkning, kommunikasjon og samarbeid. Prosten skal motivere medarbeidere og menigheter til å arbeide i samsvar med kirkens oppdrag og målsettinger.

Prostene i Borg møter til månedlige prostemøter hos biskopen. De har også egen lederveiledningsgruppe.

Det tidligere Follo prosti er nå delt i Søndre og Nordre Follo prostier. De nye prostene vil være med på den omorganiseringen som dette medfører. Hensikten med delingen er å gjøre prostiets størrelse og antall prester å lede mer håndterlig, og også å bringe prostens menighetstjeneste opp til ca 50% av stillingen. På noen områder, f.eks beredskapsordningen, vil et samarbeid likevel fortsatt være nødvendig.

Etter planen vil hoveddelen av prostens menighetstjeneste utføres i Ås fellesrådsdistrikt, bestående av Ås, Nordby og Kroer sokn. Arbeidsfordelingen skjer i samråd med de øvrige prester i fellesrådsdistriktet, og må gjennomgås på nytt i forbindelse med omorganiseringen av prostiet. Soknepresten i Ås har det koordinerende ansvaret for dette.

Søndre Follo prosti har en samlet befolkning på snaut 63.000, og omfatter kommunene Ås (16.386), Vestby (14.373), Frogn (14.622) og Nesodden (17.348). Folketallet vokser stadig. Det er korte avstander i prostiet, og gode kommunikasjonsforhold både mot Oslo og Østfold.

Prostiet har 12 sokn, (Nesodden, Gjøfjell, Skoglefall, Hvitsten, Drøbak, Frogn, Vestby, Såner, Garder, Ås, Kroer og Nordby) med 13 kirker, og 4 fellesrådsdistrikt. Bispedømmets bemanning i prostiet er 13 prestestillinger, inkl prost, og 50% studentpreststilling ved Universitetet for Miljø- og Biovitenskap (UMB) på Ås, kombinert med 50% prostiprest. I tillegg

kommer 2 ungdomsprester ansatt i Frogn og Ås kirkelige fellestråd, og 50% prestestilling ved Sunnaas sykehus.

De kirkelige fellestrådene i prostiet har 36 årsverk fordelt på 52 personer. Det er kateket i Ås Kirkelig fellestråd. Det er trosopplæringsprosjekter i menighetene i Frogn, Nesodden og Ås. Prostiet venter på full tildeling av trosopplæringsmidler.

Prostens kontor er en del av Kirkekontoret i Ås, Sagaveien 3, der kirkestaben i Ås også har sine kontorer. Prosten har ca 50% sekretærstilling. Kontorforholdene er meget gode.

Prestene er organisert i samarbeidende team sammenfallende med fellestrådsdistriktene. Det er ukentlige samlinger for prestene. Prosten har også faste kontaktmøter med kirkevergene.

Den som blir utnevnt, må rette seg etter tjenesteordning for proster. Vedkommende må finne seg i endringer av gjøremål og embetsdistriktets utstrekning, samt endringer i regler for pensjons- og aldersgrense.

Det hører ikke bolig med til embetet.

Søkere må opplyse om de behersker begge de offisielle målformene. Målformen i prostiet er bokmål.

Lønnstrinn 71–79. Innskudd i Statens pensjonskasse.

Kvinner oppfordres til å søke.

Det vil bli utarbeidet offentlig søkerliste. Søkere gjøres oppmerksom på at opplysninger om dem kan bli offentliggjort selv om søker ber om ikke å bli oppført på offentlig søkerliste, jfr. offentleglova § 25 annet ledd.

Søknad sendes tjenestevei med CV, vitnemål, attester og opplysninger om referanser til Fornøyings-, administrasjons og kirkedepartementet, Postboks 8004 Dep, 0030 Oslo.

Søknadsfrist: 14. oktober 2011.

Nærmere opplysninger kan fås ved henvendelse til stiftsdirektør Per Johan Bjerkeli 69307900 eller 97567805.

Borg bispedømme

Prost i Nordre Follo prosti i Borg bispedømme.

Embetet som prost i det nyopprettede Nordre Follo prosti i Borg bispedømme er ledig.

Prosten leder prestetjenesten i prostiet, bistår biskopen i dennes embetsutøvelse og gjør selv tjeneste som menighetsprest slik biskopen fastsetter, og utfører for øvrig de gjøremål som ligger til prosteembetet.

Til embetet stilles krav om høy teologisk kompetanse, gode lederegenskaper og kompetanse innen ledelse og organisasjonsutvikling, evne til strategisk tenkning, kommunikasjon og samarbeid. Prosten skal motivere medarbeidere og menigheter til å arbeide i samsvar med kirkens oppdrag og målsettinger.

Prostene i Borg møter til månedlige prostemøter hos biskopen. De har også egen lederveiledningsgruppe.

Det tidligere Follo prosti er nå delt i Søndre og Nordre Follo prostier. Prostene vil være med på den omorganiseringen som dette medfører. Særlig vil dette bli merkbart i Nordre Follo, der Ski blir nytt prostesete. Hensikten med delingen er å gjøre prostiets størrelse og antall prester å lede mer håndterlig og bringe prestens menighetstjeneste opp til ca 50% av stillingen. På noen områder, f.eks beredskapsordningen, vil et samarbeid likevel fortsatt være nødvendig. Prosten i Nordre Follo prosti vil ha et hovedansvar for å koordinere beredskapsordningen.

Etter planen vil hoveddelen av prestens menighetstjeneste utføres i Ski fellestrådsdistrikt, bestående av Ski, Kråkstad, Langhus og Siggerud sokn. Samarbeidet i distriktet er under utvikling, og den nye prosten vil sammen med de øvrige prestene i fellestrådsdistriktet, videreføre dette. Ansvar for koordinering av gudstjenester og tjenesteuker er fordelt på prestene i området etter avtale.

Nordre Follo prosti har en samlet befolkning på drøyt 63.000, og omfatter kommunene Ski (28.023), Oppegård (24.882) og Enebakk (10.176). Folketallet vokser stadig. Det er korte avstander i prostiet, og gode kommunikasjonsforhold både mot Oslo og Østfold.

Prostiet har 9 sokn, (Oppegård, Kolbotn, Greverud, Ski, Kråkstad, Langhus, Siggerud, Enebakk og Mari) med 11 kirker, og 3 fellestrådsdistrikt. Bispedømmets bemanning i

prostiet er 12 prestestillinger, inkl prost og 100% prostiprest. I tillegg kommer 50% prestestilling ved Ski sykehus, basert ved A-hus i Lørenskog.

De kirkelige fellesrådene i prostiet har 36,5 årsverk fordelt på 47 personer. I prostiet er det 4 kateketer og 2 diakoner. Det er trosopp-læringsprosjekter i menighetene i Oppedgård, Langhus og Siggerud. Prostiet venter på full til-delning av trosopp-læringsmidler.

Prosten får kontor i nybygget fløy i Ski nye kirke. Her sitter også kirkestaben i Ski og Kråkstad, inkl kirkevergen og dennes adminis-trasjon. Ca 30% av en hel sekretærstilling blir satt av til prostens administrasjon. Kontorfor-holdene er meget gode.

Prestene er organisert i samarbeidende team sammenfallende med fellesrådsdistriktene. Det er ukentlige samlinger for prestene. Prosten har også faste kontaktmøter med kirke-vergene.

Den som blir utnevnt, må rette seg etter tjenesteordning for proster. Vedkommende må finne seg i endringer av gjøremål og embets-distriktets utstrekning, samt endringer i regler for pensjons- og aldersgrense.

Ski kommune er pålagt å skaffe bolig til prosten. Søkere vil kunne få opplysninger om anskaffelse av boligen ved henvendelse til Borg bispedømmekontor. Det er knyttet boplikt til embetet. Den som blir utnevnt, må finne seg i de bestemmelser som måtte bli truffet om boligen, herunder leie, bruk og eventuell flytting av bosted.

Søkere må opplyse om de behersker begge de offisielle målformene. Målformen i prostiet er bokmål.

Lønnstrinn 71–79. Innskudd i Statens pen-sjonskasse.

Kvinner oppfordres til å søke.

Det vil bli utarbeidet offentlig søkerliste. Søkere gjøres oppmerksom på at opplysninger om dem kan bli offentliggjort selv om søkere ber om ikke å bli offentlig på offentlig søkerliste, jfr. offentleglova § 25 annet ledd.

Søknad sendes tjenestevei med CV, vitnemål, attester og opplysninger om referanser til Fornying-, administrasjons og kirke departe-mentet, Postboks 8004 Dep, 0030 Oslo.

Søknadsfrist: 14. oktober 2011.

Nærmere opplysninger kan fås ved henven-

delse til stiftsdirektør Per Johan Bjerkeli 69307900 eller 97567805.

Hamar bispedømme

Prost i Toten prosti i Hamar bispedømme.

Embetet som prost i Toten prosti i Hamar bispedømme er ledig fra 1. desember 2011.

Prosten leder prestetjenesten i prostiet, bistår biskopen i dennes embetsutøvelse, gjør selv tjeneste som menighetsprest slik biskopen fastsetter og utfører for øvrig de gjøremål som ligger til prosteembetet. Det stilles krav om erfaring i personalbehandling, leder- og administrativ kompetanse, evne til samarbeid og vilje til å virkeliggjøre de folkekirkelige mål-settingene i Hamar bispedømme.

Prostiet omfatter de 15 soknene i kommune-ne Gjøvik, Østre Toten og Vestre Toten, med ca 55.000 innbyggere og 48.500 er med-lemmer i Den norske kirke. I prostiet er det 17 kirker som betjenes av 15 årsverk. I tillegg kommer 20% fengselsprest. Der er 100% studentprest ved Høgskolen i Oppland avd. Gjøvik og Lillehammer, denne er pr. i dag til-knyttet prosten i Sør-Gudbrandsdal. Toten prosti består av 3 fellesråd og det har 68 personer fordelt på 54,78 årsverk. Engen kloster ligger i Toten prosti.

Prosten gjør menighetstjeneste i Gjøvik og har kontor ved Gjøvik kirkekontor, sammen med sokneprestene i Hunn, Engehaugen og Gjøvik, prostipresten, kirkevergen og hans stab i tillegg til prostens saksbehandler. Prosten har saksbehandler i 50% stilling. Kontorfelles-skapet er nå i lyse og fine lokaler i Gjøvik sentrum.

Den som blir utnevnt, må rette seg etter tjenesteordning for proster. Vedkommende må finne seg i endringer av gjøremål og embetsdistriktets utstrekning, samt endringer i regler for pensjons- og aldersgrense.

Til embetet hører en kommunal bolig med boplikt i Ibsensgt. 1, Gjøvik. Boligen er bygd i 1960 og er på ca 185 m² eks. kjeller og har 4 soverom. Tomten er ca 700 m². Den som blir utnevnt, må finne seg i de bestemmelser som måtte bli truffet om boligen, herunder leie, bruk og eventuell flytting av bosted.

Søkerne må opplyse om de behersker begge de offisielle målformene. Målformen i prostiet er bokmål.

Lønnstrinn 71–79. Innskudd i Statens pensjonskasse.

Kvinner oppfordres til å søke.

Det vil bli utarbeidet offentlig søkerliste. Søkere gjøres oppmerksomme på at opplysninger om dem kan bli offentliggjort selv om søkerne ber om ikke å bli ført opp på offentlig søkerliste, jf. offentleglova § 25 annet ledd.

Søknad sendes tjenestevei med CV, vitnemål, attester og opplysninger om referanser til Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet, Postboks 8004 Dep, 0030 Oslo.

Søknadsfrist: 14. oktober 2011.

Nærmere opplysninger er å finne på bispedømmets hjemmeside www.kirken.no/hamar og ved henvendelse til prosten i Toten, telefon 90 88 89 36 eller Hamar bispedømmekontor, telefon 62550350.

Møre bispedømme

Prost i Søre Sunnmøre prosti i Møre bispedømme.

Embetet som prost i Søre Sunnmøre prosti er ledig frå 1. mai 2011.

Prosten leier prestetenesta i prostiet, hjelper biskopen i hennar embetsgjerning og gjer sjølv teneste som kyrkjelydsprest slik biskopen fastset, og utfører dei oppgåvene som ligg til prosteembetet etter tenesteordninga og etter delegasjon frå biskopen. Prosten skal i samvirke med dei kyrkjelege råda medverke til eit godt arbeidsmiljø, samarbeid og åndeleg fellesskap innan dei kyrkjelege arbeidslaga i prostiet og hjelpe tilsette og kyrkjelege organ med fagleg vegleiing, råd og støtte.

Vi søker etter ein person som kan utøve åndeleg og kyrkjeleg leiarskap og som har administrativ røynsle. Søkjaren bør kunne dokumentere etter-/vidareutdanning innan PKU, ABV og/eller PLU eller tilsvarande. Det vil og bli lagt vekt på personlege eigenskapar.

Søre Sunnmøre prosti omfattar kommunane Vanylven, Sande, Herøy, Ulstein, Hareid, Volda og Ørsta med til saman vel 45.000 innbyggjarar. Prostiet har 19 sokn og pr. dags dato 39.787 medlemmer av Den norske kyrkja. Det er 21 kyrkjar i prostiet.

For tida er arbeidet fordelt slik at om lag 50% av stillinga går med til kyrkjelydsteneste. I tillegg til prosten gjer 14 prestar teneste i prostiet, fordelt på 3 samarbeidsområde. Prosten møter prestane til kollegafellesskap og fag-/tenestesamling ca 6 gonger i året. Samarbeidet mellom prosten og dei 7 kyrkjevevringene er godt.

Fellesråda har 44 årsverk, fordelt på 79 stillingar. Mellom desse er 5 kateketar, 4 trusoppføringsmedarbeidarar og 3 soknediakonar både i heile og halve stillingar. På kyrkjemusikalsk sektor gjer 7 kontorar og 6 organisatar teneste.

Prostekontoret ligg sentralt i 3. etasje i Sparebankbygget i Volda sokn. Soknepresten i Austefjord og Kilsfjord, soknepresten i Dalsfjord og Kilsfjord, 1 seniorprest, 2 kateketar i 150% stilling, kyrkjevevringa, sekretær for prosten, sokneprestane og kyrkjevevringa, kyrkjelydssekretær for Volda og kontor har like eins kontor her.

Volda har gode kommunikasjonar: Ørsta/Volda Lufthamn, Hovden, har dagleg fly-

samband med Oslo og Bergen. Det er dessutan dag- og nattbussamband til Oslo og Bergen, i tillegg til "Timeekspresen" som startar i Volda og går til Ålesund, Molde og Kristiansund. I dag er det dei store offentlege institusjonane; høgskulen og sjukehuset, som er dei største arbeidsplassane i kommunen.

Den som vert utnemnd, må rette seg etter tenesteordninga for prostar. Vedkomande må finne seg i endringar av gjeremål, i embetsdistrikta si utstrekning og i endringar i reglane for pensjons- og aldersgrense.

Til embetet høyrer tenestebustad etter husleigelova § 11-3 med buplikt i OVF-eigd bustad i Prestegata 2, 6100 Volda. Prestebustaden er ein bygning frå 1762, med 255 m² buareal, og ei tomt på 7 da. Den som vert utnemnd, må finne seg i dei avgjerdere som vert tekne om leige og bruk av tenestebustaden.

Søklarane må opplyse om dei kan nytte begge målformer. Nynorsk er tenestemål i prostiet.

Kvinner vert oppmoda til å søkje.

Lønnstrinn 71–79. Av dette går vanleg pensjonsinnskott.

Det vil bli utarbeidd offentleg søkjarliste. Ein gjer søkjarar merksame på at opplysningar om dei kan bli offentleggjort sjølv om søkjaren ber om ikkje å blir ført opp på offentleg søkjarliste, jf. offentleglova § 25 andre ledd.

Søknad må sendast tenesteveg med CV, vitnemål, attestar og opplysningar om referansar til Fornyings-, administrasjons- og kyrkjedepartementet, postboks 8004 Dep, 0030 Oslo.

Søknadsfristen er 14. oktober 2011.

Nærmare opplysningar kan ein få på bispedømet sine heimesider www.kirken.no/moere, eller ved å kontakte biskop Ingeborg Midtømme tlf. 99321688 eller stiftsdirektør Bjørn Olaf Storhaug tlf. 92810040.

Møre bispedøme

Prost i Ytre Nordmøre prosti i Møre bispedøme.

Embetet som prost i Ytre Nordmøre prosti er ledig.

Prosten leier prestetenesta i prostiet, hjelper biskopen i hennar embetsgjerning og gjer sjølv teneste som kyrkjelydsprest slikt biskopen fastset og utfører dei oppgåvene som ligg til prosteembetet. Prosten skal i samvirke med dei kyrkjeleg råda medverke til eit godt arbeidsmiljø, samarbeid og åndeleg fellesskap innan dei kyrkjelege arbeidslaga i prostiet og hjelpe tilsette og kyrkjelege organ med fagleg vegleiing, råd og støtte.

Vi søkjer etter ein person som kan utøve åndeleg og kyrkjeleg leiarskap og som har administrativ røynsle. Søkjaren bør kunne dokumentere etter-/vidareutdanning innan PKU, ABV og/eller PLU eller tilsvarande. Det vil og bli lagt vekt på personlege eigenskapar.

Ytre Nordmøre prosti omfattar kommunane Kristiansund, Eide, Averøy, Smøla og Aure med til saman ca 35.000 innbyggjarar. Prostiet har 13 sokn og ca 33.000 medlemmer av Den norske kyrkja. Det er 16 kyrkjer i prostiet.

For tida er arbeidet fordelt slik at om lag 50% av stillinga går med til kyrkjelydsteneste. I tillegg til prosten gjer 9 prestar teneste i prostiet, fordelt på 3 samarbeidsområde. Prosten møter prestane regelmessig til kollegafellesskap og fag-/tenestesamlingar. Samarbeidet mellom prosten og dei 5 kyrkjeveverjene er under utvikling for å samordne og utnytte best muleg ressursane dei 2 arbeidsgjevarlinene disponerer.

Dei 5 fellesråda i prostiet har til saman 32 årsverk. Mellom desse er 2 kateketar og 2 soknediakonar i heile stillingar, samt fleire trusopplæringsmedarbeidarar. På kyrkjemusikalsk sektor gjer 7 kantorar/organistar teneste.

Prostekontoret ligg sentralt i Kristiansund, like ved Kirkelandet Kirke. Sokneprest, kapellan og prostesekretær (40%) har kontor i same hus. Til samarbeidsområdet høyrer også Nordlandet og Frei sokn, kvar med sine sokneprestar. Kirkelandet Kirke er eit eineståande monument over norsk kyrkjearkitektur etter krigen. Denne kyrkja framstår både som ein "minikatedral" og som ei av våre tidlegaste "arbeidskyrkjer". Fiskeveret/øya Grip høyrer også til Kristiansund kommune. Det vert halde

4 gudstenester i Grip kyrkje om sommaren.

Ytre Nordmøre prosti har storslagen natur mot Norskehavet. Her er fjellandskap og turistattraksjonar i verdensklasse (t.d. Atlanterhavsvegen). Den storslåtte naturen er eit Eldorado for friluftsliv sommar som vinter. Kristiansund by har ca. 23.000 innbyggjarar med eigen flyplass og eit næringsliv i kraftig vekst. Byen er også prega av eit blomstrand kulturliv med den veletablerte operaveka, musikalar og den årlege Kristiansund Kunst, Kultur og Kirkefestival. Stor aktivitet i fleire idrettshallar fremjar godt miljø og god fysisk fostring.

Den som vert utnemnd, må rette seg etter tenesteordninga for prostar. Vedkomande må finne seg i endringar av gjeremål, i embetsdistrikta si utstrekning og i endringar i reglane for pensjons- og aldersgrense.

Til embetet er OVF i ferd med å skaffe tenestebustad med buplikt etter husleigelova § 11-3. Den som vert utnemnd, må finne seg i avgjerdene som vert tekne om leige og bruk av tenestebustaden.

Søklarane må opplyse om dei kan nytte begge målformer. 3 kommunar er nøytrale og 2 har bokmål, eit fleirtal av sokna har bokmålsliturgi.

Kvinner vert oppmoda til å søkje.

Lønnstrinn 71-79. Av dette går vanleg pensjonsinnskott.

Det vil bli utarbeidd offentleg søkjarliste. Ein gjer søkjarar merksame på at opplysningar om dei kan bli offentleggjort sjølv om søkjaren ber om ikkje å bli ført opp på offentleg søkjarliste, jf. offentleglova § 25 andre ledd.

Søknad må sendast tenesteveg med CV, vitnemål, attestar og opplysningar om referansar til Fornyings-, administrasjons- og kyrkjedepartementet, Postboks 8004 Dep, 0030 Oslo.

Søknadsfrist: 14. oktober 2011.

Nærmare opplysningar kan ein få på bispedømet sine heimesider www.kirken.no/moere, eller ved å kontakte biskop Ingeborg Midtømme tlf. 99321688 eller stiftsdirektør Bjørn Olaf Storhaug tlf. 92810040.

Jostein Andreassen

LIKLEDET I TORINO

Et tegn for vår tid

Er det virkelig Jesu likklede?

Én ting er i alle fall sikkert: Enten er Likklede i Torino det mest ærverdige og talende relikviet etter Jesus Kristus som finnes - eller så er Kledet det mest geniale, helt ubegripelig dyktig utførte menneskelige produkt som overhodet eksisterer. Det kan bare være det ene eller det andre. Noen annen mulighet finnes ikke.

John Walsh

Første norske forfatter om historiens viktigste relikvie!

Kr 339,-

Leo Maasburg

MOR TERESA DE GODE HISTORIENE

Oversatt av Eyolf Berg

I forbindelse med 100-årsdagen for Mor Teresas fødsel har forfatteren samlet de utrolige og kostelige historiene, de små og store undrene som han fikk oppleve sammen med vår tids mest omtalte og aktede nonne, hun som ble kalt "de fattiges engel".

Historiene forteller om en grenseløs tillit til Guds kjærlighet, om en tro som kan flytte fjell og om et håp som aldri dør.

Kr 349,-

Avsender:
Luther Forlag
Grensen 3
0159 OSLO

UTKOMMER annenhver uke på Luther Forlag og redigeres av professor Harald Hegstad (ansv.), kapellan Sunniva Gylver, universitetslektor Sjur Isaksen og prost Kristin Moen Saxegaard.
Redaksjonssekretær: Eyolf Berg

ALLE HENVENDELSER rettes til:

Luthersk Kirketidende v/Eyolf Berg
Luther Forlag
Grensen 3
0159 OSLO.
Tlf. 91 17 65 37.
E-post: redaksjon.lk@lutherforlag.no

INTERNETT: www.lutherskkirketidende.no

ARTIKLER OG LESERINNLEGG til Luthersk Kirketidende mottas med takk og sendes på e-post til ovenstående adresse.

Pris kr. 550,- pr. år for Norge. Utlandet kr. 750,- pr. år.
Abonnementet inkluderer Halvårsskrift for Praktisk Teologi (2 numre pr. år).
Kontonummer: 3000.14.73669
Abonnementet løper til det sies opp skriftlig (brev eller e-post).

ANNONSEPRISER

Det er muligheter for følgende 7 annonsemøduler i LK:

1. *1/2 kvartside* (Høyde 42 mm, bredde 61 mm) kr 750,- +mva
  2. *Kvartside* (Høyde 42 mm, bredde 127 mm) kr. 1000,- +mva
  3. *Halvside* (Høyde 177 mm, bredde 61 mm) kr. 2000,- +mva
  4. *Halvside* (Høyde 85 mm, bredde 127 mm) kr. 2000,- +mva
  5. *3/4 side* (Høyde 130 mm, bredde 127 mm) kr 2500,- +mva
  6. *Helside* (Høyde 177 mm, bredde 127 mm) kr. 3000,- +mva
  7. *Dobbelside* (Høyde 177 mm, bredde 2x127 mm) kr. 5000,- +mva
- Overstående priser gjelder s/hv-annonser. Tillegg for farger: kr. 1500,- +mva

ISSN 0332-5431

